

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำสู่ความสำเร็จ

Leading Buddhist Way School Administration to Success

ธณกร จันทร์แก้ว

Tanakorn Chankaew

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: klynjks@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำสู่ความสำเร็จนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสังเคราะห์แนวทางการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ให้โรงเรียนทั่วไปหรือโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพสู่โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และต่อยอดไปสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานต่อไป โดยจากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จไปสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำได้นั้น โรงเรียนจะต้องมีการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธให้มีผลงานดีเด่นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จนเป็นแบบอย่างได้ และมีการดำเนินการตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ 29 ประการในโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน และมีกิจกรรมหรือโครงการที่เด่นชัดเชิงประจักษ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีความศรัทธา และประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชน จัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีหลากหลาย การบริหารจัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่น บ้าน วัด โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ จัดทำหลักสูตรปรับปรุงภูมิทัศน์ ปรับปรุงกายภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ, ปัจจัยความสำเร็จ

ABSTRACT

Academic article on Leading Buddhist Way Schools Administration to Success, this was created to synthesize management guidelines for leading Buddhist Way Schools. Give to general schools or schools participating in the Buddhist School Project. Can be used as a guideline for school administration. To develop students to have morals, ethics and desirable characteristics. Able to develop the management of Buddhist schools to have quality and become a leading Buddhist Way Schools and further expand it into the Royal Award Buddhist Oriented Schools From the study, it can be summarized that managing a Buddhist school to be successful and become a leading Buddhist Way Schools. The school must operate according to the Buddhist school guidelines to have outstanding and concrete results. Until it can be a role model and there is a clear implementation of the standards and indicators of the 29 identities in Buddhist schools and have activities or projects that are clearly evident Educational institution administrators and teachers must be people with vision. Work systematically, have faith, and behave according to the principles of Buddhism. Be

a good role model for students and the community, organize integrated teaching and learning according to the three principles for all learning groups connected to daily life at every level. There is a measurement and evaluation according to actual conditions by various methods. Educational management must provide opportunities for local communities, homes, temples, and schools to participate in setting the vision, create a landscape improvement course physical and environmental improvements including promoting friendly relationships especially practicing Buddhist activities with monks continuous community.

Keywords: Educational Institution Administration, Leading Buddhist Way Schools, Success Factors

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม ด้วยภูมิปัญญา ทักษะ จริยธรรม คุณธรรม และสุขภาพอนามัย ตามศักยภาพที่ควรจะเป็น เพื่อให้บุคคลรู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อม ให้รู้จักใช้ทักษะในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมได้ การศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกคน และการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคน ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ทรงตรัสว่า “...นอกจากการศึกษาจะสอนให้คนเก่งแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศของเราจึงจะได้คนที่มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่ง ทั้งดี มาเป็นกำลังของบ้านเมือง ให้ความเก่งเป็นปัจจัยและพลังสำหรับการสร้างสรรค์ และให้ความดีเป็นปัจจัย เพื่อประคับประคองหนุนนำความเก่งให้เป็นไปในทางที่ถูกที่อันควรผลเป็นประโยชน์อันพึงประสงค์...” (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

การปฏิรูปการศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในขณะนี้ เป็นกระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาให้เด็กเยาวชนและคนไทยในอนาคตเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง คิดดี ทำงานได้ดี มีคุณภาพ มีความเป็นไทย สามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์โลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลง คุณภาพของคนไทยเช่นนี้เป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการอยู่รอด และการพัฒนาของประเทศไทยในกระแสสังคมยุคใหม่ที่ต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญของการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 1 มาตรา 6 ความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นสถาบันทางการศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่สามารถพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากอดีตคือสังคมเกษตรกรรม มาถึงปัจจุบันสังคมอุตสาหกรรม มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ผลกระทบจากวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาท ทำให้การดูแลเอาใจใส่ในครอบครัวลดน้อยลง ดังนั้น การที่จะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาคือการให้เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ต้องอาศัยการพัฒนาทางการศึกษาเล่าเรียนโดยเริ่มจากโรงเรียนนั่นเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) การบริหารจัดการวิชาพุทธศาสนายังขาดประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสนใจวิชาพุทธศาสนาค่อนข้างน้อย ขาดความเอาใจใส่และขาดมาตรการส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาจึงยังไม่ได้มีการเรียนการสอนอย่างจริงจัง รวมทั้งการขาดบูรณาการเรียนการสอนในด้านศีลธรรมเข้ามาร่วมกับวิชาสามัญทั่วไป ขาดครูโดยเฉพาะทางที่มีความรู้ความฉลาดความเข้าใจในเนื้อหาสาระและทักษะ ในการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับชีวิตประจำวัน รวมทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญต่อพระภิกษุที่มีความรู้มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ หรือให้มาเป็นวิทยากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบครบวงจร ทั้งภาคปฏิบัติ และภาคปริยัติ ขาดสื่ออุปกรณ์ การเรียนการสอนวิชาทางพุทธศาสนา เป็นปัญหาที่ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความซาบซึ้ง ขาดการปฏิบัติ และขาดการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ทั่วถึง จึงไม่สามารถใช้วิชาทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม และแก้ปัญหาชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในระบบโรงเรียนที่ขาดการ

บูรณาการระหว่างวิชาสามัญ ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และค่านิยมที่พึงงามเข้าด้วยกัน การเรียนการสอนจึงอยู่ในลักษณะเป็นแท่งแบ่งเป็นท่อน ตัดตอนจากชีวิตที่แท้จริง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความรู้ ขาดปัญญาที่จะสามารถพัฒนาและแก้ปัญหาชีวิต ได้อย่างเท่าทัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 อ้างใน พระมหาอรณพ นพคุณ, 2553)

โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นโรงเรียนรูปแบบหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาให้เป็นนวัตกรรมแห่งการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการจัดการศึกษาโดยเรียกชื่อโรงเรียนรูปแบบนี้ว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” ที่มุ่งจัดการศึกษาแบบบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่างๆ ในหลักสูตรส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย สังคม จิตใจและปัญญาอย่างครบถ้วน ซึ่งพระพรหมบัณฑิต (2556 อ้างใน พระสรศักดิ์ และคณะ, 2565) ได้ให้เหตุผลประกอบความตอนหนึ่งว่า “ปัจจุบันปัญหาสำคัญอยู่ที่การจัดการศึกษาที่ไม่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ส่วนใหญ่เอาวิชาหรือศาสตร์เป็นตัวตั้ง มุ่งพัฒนาหลักวิชาการ การทดสอบความรู้และการได้มาซึ่งประกาศนียบัตรปริญญาบัตรเพื่อความรู้วิชาศาสตร์นั้นๆ การจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นการแยกส่วนจากชีวิตจริง ดังนั้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเหตุปัจจัยทั้งหมด การศึกษาในพุทธศาสนาจะไม่แยกส่วนโดยเห็นว่าชีวิตคือการศึกษาวีถีชีวิตความเป็นจริงและวิชาการเข้าไปด้วยทั้งหมด ซึ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนจึงต้องใช้ความรู้รอบรู้ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรู้รอบคอบเป็นไปตามลำดับขั้นตอนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย” จึงมีการดำเนินของโรงเรียนวิถีพุทธทุกแห่งในปัจจุบันนี้ โดยแนวทางดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบแนวทางการดำเนินการ 29 ประการ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านพฤติกรรมครูและนักเรียน 4) ด้านส่งเสริมวิถีพุทธ และ 5) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ และในด้านการเรียนการสอนซึ่งเป็นด้านที่ครูต้องจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพโดยใช้สื่อประสม แหล่งเรียนรู้หรือนวัตกรรมหรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2557)

โรงเรียนวิถีพุทธโดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ มี 3 ระดับ คือ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน ปัจจุบันมีหลายโรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ แต่โรงเรียนที่ผ่านการประเมินระดับโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน ยังมีอัตราส่วนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด (เยวณา และคณะ, 2565)

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำสู่ความสำเร็จ เพื่อสังเคราะห์แนวทางการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ให้โรงเรียนทั่วไปหรือโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถพัฒนาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพสู่โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และต่อยอดไปสู่โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทานต่อไป

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ

การบริหารโครงการระดับโรงเรียน จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

1. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครูและบุคลากรทุกคนผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ ที่สถานศึกษาจะขอความอนุเคราะห์ ฯลฯ
2. ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ
3. ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้
4. ปรับปรุงกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการโรงเรียนวิถีพุทธ
5. นิเทศ เยี่ยมเยียน ชื่นชมให้กำลังใจผู้ปฏิบัติงาน และปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น

6. ร่วมสัมมนาเพื่อรับฟังประสบการณ์ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาอื่นๆ เพื่อนำมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

แนวทางดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

1. ด้านกายภาพ 7 ประการ

- 1.1 มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ
- 1.2 มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน
- 1.3 มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- 1.4 มีพระพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาเทธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่างๆ
- 1.5 มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- 1.6 มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม
- 1.7 ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ 100 %

2. ด้านการเรียนการสอน 5 ประการ

- 2.1 บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครู และ นักเรียน
- 2.2 บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- 2.3 ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- 2.4 ครู ผู้บริหาร และ นักเรียน ทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ 1 ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้
- 2.5 ครู ผู้บริหาร และ นักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

3. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารโรงเรียนและนักเรียน 5 ประการ

- 3.1 รักษาศีล 5
- 3.2 ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม
- 3.3 ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหารรับประทานอาหาร ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ
- 3.4 ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และสิ่งของ
- 3.5 มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก

4. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ 8 ประการ

- 4.1 ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน
- 4.2 ไม่ดู ด่า นักเรียน
- 4.3 ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน
- 4.4 โหมโรงเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี
- 4.5 ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
- 4.6 ครู ผู้บริหาร และนักเรียน (ป.4 ขึ้นไป) สอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย
- 4.7 บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
- 4.8 มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

5. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ 4 ประการ

- 5.1 ใส่เสื้อขาวทุกคน
- 5.2 ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์
- 5.3 รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน
- 5.4 สวดมนต์แปล

พระมหาพวงษ์รินทร์ ฐิตวิโส (2546 อ้างใน พระมหาวิชาญ และเกษม 2562) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธต้องจัดระบบบริหารจัดการทั้งองค์กร ให้ใช้ธรรมาธิปไตย เพราะเป็นหลักธรรมที่ใหญ่กว่า อัตตา (ตัวตน) สมัครสมานสามัคคีด้วยสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ร่วมกับสาธณียธรรม 6 (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึก) สืบต่อองค์กรมิให้เสื่อมทรามด้วยอปริหานิยธรรม 7 คือ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ 2) พร้อมทำกิจไม่เกียวก่อน-หลัง 3) ตั้งมั่นในหลักการไม่หาญหัก 4) เคารพรัก พระ ปราชญ์ ผู้เฒ่าผู้ใหญ่ 5) คุ่มกันภัยมวลหมู่มิให้หวั่นหวาด 6) รักในชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ศูนย์รวมใจ 7) ส่งเสริมให้คนดีมีกำลังนำสังคม

เยาวนา พันธุ์แก้ว และคณะ (2565) พบว่า แนวทางการบริหารโรงเรียนเพื่อพัฒนาสู่โรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ คือ โรงเรียนควรดำเนินการตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ 29 ประการ และขั้นตอนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอนของโรงเรียนวิสุทธิพุทธในการบริหารอย่างมีระบบ มีโครงการหรือกิจกรรมที่โดดเด่น เป็นที่ประจักษ์จนเป็นแบบอย่างได้

นารี ทองฉิม และคณะ (2563) พบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิพุทธสู่ความเป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำโดย ผู้บริหาร ควรมีการปรับปรุงด้านกายภาพตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนใส่เสื้อสีขาว ทำบุญ ใส่บาตร ฟังเทศน์และรับประทานอาหารมังสวิรัตินมื้อกลางวันและให้สวดมนต์แปล รวมทั้งให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการวิสุทธิพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างในการนำครู นักเรียน รักษาศีล 5 ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร ไม่ดอง ไม่หกร ไม่เหลือ ส่งเสริมให้มีจัดการชั้นเรียนเชิงบวก ไม่ดูด่านักเรียน ชื่นชมความดีหน้าเสาธงทุกวัน ควรมีโครงการพระสอนศีลธรรม และมาสอนอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างให้ครูและนักเรียนมีสมุทบันทึกรักความดี

ดังนั้น การบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำก็มีแนวดำเนินการเช่นเดียวกับโรงเรียนวิสุทธิพุทธ เพียงแต่โรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำนั้นเป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธที่มีผลงานดีเด่นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จนเป็นแบบอย่างได้ และมีการดำเนินการตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ 29 ประการในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ อย่างชัดเจนอย่างเป็นประจักษ์ และมีกิจกรรมหรือโครงการที่เด่นชัดเชิงประจักษ์ ด้วยกระบวนการกลายนิมิต

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ

พระมหาวิชาญ และเกษม (2562) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ดำเนินการโดยใช้หลักพุทธธรรม บูรณาการกับหลักการบริหารสมัยใหม่ ดังนี้

1. การเตรียมการ (ศรัทธาและฉันทะ) เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวกซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิสุทธิพุทธ อาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข ผู้ทรงศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความรู้ เข้าใจ และตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนวิสุทธิพุทธสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา การประชาสัมพันธ์ การศึกษาดูงาน เป็นต้น การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะสั้น ระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการรายปีที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิสุทธิพุทธได้ดี

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ (ปัญญาฉุฉิธรรม) เพื่อการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วยสภาพทางกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาฉุฉิธรรม 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่าง เช่น

2.1 หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ต้องบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (Knowledge) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (Attitude) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (Practice) ในการเรียนการสอน โดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนหรือครูคิดและกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนของตน ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือเนื่องในโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ถ้าโรงเรียนเตรียมการไว้ล่วงหน้าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่สะท้อนให้เห็นตามคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น”

2.3 การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณสถานศึกษา ให้เหมาะสมและมุ่งเน้นส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากการ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” ในชีวิตประจำวัน

2.4 การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โรงเรียนมอบหมายบุคลากรรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี เป็นกัลยาณมิตร อย่างจริงจังต่อเนื่อง เช่น การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

3. การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา นำหลักไตรสิกขามาบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อพัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตสู่การเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งด้านกายภาพ สังคม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา)

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด การดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม เป็นกัลยาณมิตร ประสานดีต่อกัน ประสานดีต่อการพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมสำคัญในขั้นตอนนี้ คือการนิเทศ การติดตามดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษา การช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุนทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ เป็นต้น

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นการปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ตามหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาและปรับปรุงงาน คือ อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัฏฐาธรรม 2 (ความไม่สันโดษ ในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน การประเมินจะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น การประเมินจะเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์ กรรมการผู้ตรวจ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้ทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาจากสถานที่จริงและจากการปฏิบัติจริง

อำนวย มีราคา (2562) ซึ่งศึกษายุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จังหวัดหนองบัวลำภู ได้สรุปไว้ว่า ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ของจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์นั้น ควรส่งเสริมและฝึกหัดครูให้มีความซื่อสัตย์ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ให้ครูมีความเข้าใจในด้านวัฒนธรรมแห่งการแสวงหาปัญญา สร้างบทบาทของครูเพื่อความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีงาม ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยการสร้างจิตสำนึกในด้านวิถีพุทธ ใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อการเรียนรู้ของครูและนักเรียน เพื่อที่จะได้บรรลุตามจุดหมายของการศึกษา ให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข นำเอาอริยะสัจ 4 มาปรับใช้เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน และนำเอาหลักประกันคุณภาพทางคุณธรรม จริยธรรมมาเป็นเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ โดยยึดหลักยุทธศาสตร์การบริหาร การเรียน และการสอน ในการจัดการศึกษาตามแนวทางของวิถีพุทธที่ดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ

โรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ (The Leading Buddhist Oriented School)

โรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำเป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธที่มีผลงานดีเด่นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จนเป็นแบบอย่างได้ และมีการดำเนินการตามมาตรฐานและ ตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ 29 ประการในโรงเรียนวิสุทธิพุทธ อย่างชัดเจนอย่างเป็นประจักษ์ และมีกิจกรรมหรือโครงการที่เด่นชัดเชิงประจักษ์ ด้วยกระบวนการกลายานมิตร

คุณสมบัติและตัวชี้วัดโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ

- 1) ได้สมัครลงทะเบียนในระบบเว็บไซต์
- 2) มีการดำเนินการตามตัวชี้วัดอัตลักษณ์วิสุทธิพุทธครบทั้ง 29 ประการ (อาชีวะ 37 ประการ) และประเมินตนเองตามอัตลักษณ์วิสุทธิพุทธในระบบ ระยะ 9 เดือน และ 12 เดือน อย่างต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่า 2 ปีต่อเนื่อง
- 3) มีกิจวัตรประจำวัน ประจำสัปดาห์ด้านวิสุทธิพุทธ และกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ จนเป็นวิถีชีวิตมีโครงการวิสุทธิพุทธในแผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษามีการดำเนินกิจกรรม/โครงการด้านวิสุทธิพุทธ อย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่องกันอย่างน้อย 2 ปี และส่งผลดีต่อครู บุคลากรและผู้เรียนมีการบูรณาการวิสุทธิพุทธสู่การเรียนการสอนรวมทั้งมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิสุทธิพุทธทุกกลุ่มสาระ มีการอบรมพัฒนาผู้บริหาร ครู บุคลากรในด้านวิสุทธิพุทธและการปฏิบัติธรรมต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่า 3 ปี

โรงเรียนที่มีสิทธิ์สมัครรับการคัดเลือกโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ (ต้องมีทุกข้อ)

1. สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิสุทธิพุทธและลงทะเบียน เว็บไซต์ www.vitheeabuddha.com ไม่น้อยกว่า 3 ปี
2. มีผลการประเมินตนเองตามอัตลักษณ์ 29 ประการ ในเว็บไซต์ www.vitheeabuddha.com ต่อเนื่องกัน อย่างน้อย 2 ปี ได้ผลการประเมินโดยรวมระดับดี ขึ้นไป
3. ผู้บริหาร และคณะครู อาจารย์ มีความใส่ใจในการดำเนินงานโครงการโรงเรียน
4. ไม่เคยได้รับประกาศยกย่องเป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำมาก่อน

เอกสารที่โรงเรียนต้องส่งประกอบการสมัคร

1. เขียนรายงาน กิจกรรม/ผลงานดีเด่น ของสถานศึกษาด้านที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ปีการศึกษาที่จะสมัคร
2. เขียนอธิบายโดยรวม ไม่ควรเกิน 5 กิจกรรม/โครงการ พร้อมภาพ เอกสารประกอบอื่นๆ จำนวน ไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ เอ4 ไม่ต้องมีภาคผนวก
3. แผนการสอนบูรณาการวิสุทธิพุทธ ในสาระวิชา 8 กลุ่มสาระฯ ละ 1 คาบ ระดับชั้นใด สาระย่อยเรื่องใดก็ได้ (ไม่เกิน 3 หน้า ที่แสดงให้เห็นวิธีจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 และวิสุทธิพุทธ หากโรงเรียนผ่านการพิจารณาแรกจะมีคณะไปเยี่ยมและขอชมการจัดการเรียนรู้แผนนี้)
4. แบบรายงานผลการประเมินตนเองของโรงเรียน จากเว็บไซต์ www.vitheeabuddha.com โดยสั่งพิมพ์จากระบบเว็บไซต์วิสุทธิพุทธ

อดิศักดิ์ โพธารามิก (2548 อ้างใน พระมหาวชิราวุธ และเกษม 2562) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญและจะทำให้โรงเรียนบริหารจัดการบรรลุตามวัตถุประสงค์ คือ ความรัก ความสมัครใจ ความพึงพอใจ (ฉันทะ) ของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่ต้องรับการปฐมนิเทศการเข้าร่วมโครงการด้วยตนเอง มีการปรับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิพุทธให้เป็นไปตามศักยภาพความพร้อมของโรงเรียน และกำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานซึ่งเป็นแนวทางที่เสริมความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีการบูรณาการให้เข้ากับระบบบริหารจัดการของโรงเรียน พร้อมทั้งประสานเครือข่ายด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญทุกองค์การ โดยมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้ความสนับสนุนช่วยเหลือ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนวิสุทธิพุทธในแต่ละภูมิภาค

สมคิด โพธิ์จุมพล (2548 อ้างใน พระมหาวชิราวุธ และเกษม, 2562) กล่าวว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิสุทธิพุทธจะบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมีองค์ประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบมีความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีล 5 ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชน การบริหารจัดการ การศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่น บ้าน วัด โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ จัดทำหลักสูตรปรับปรุงภูมิทัศน์ และปรับปรุงกายภาพและสิ่งแวดล้อม

2. สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับ ชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีหลากหลายรวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบ กัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ความรู้จากการศึกษา

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำสู่ความสำเร็จ โรงเรียนจะต้องมีการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธให้มี ผลงานดีเด่นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1. การเตรียมการ 2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3. การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา 4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และ 6. การ ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ ชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำสู่ความสำเร็จ

บทสรุป

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จไปสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำได้นั้น โรงเรียนจะต้องมีการ ดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธให้มีผลงานดีเด่นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน จนเป็นแบบอย่างได้ และมีการดำเนินการตาม มาตรฐานและตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ 29 ประการในโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน และมีกิจกรรมหรือโครงการที่เด่นชัดเชิง ประจักษ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีความศรัทธา และประพฤติปฏิบัติ ตนตามหลักของพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชน จัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการการสอนตามหลักไตรสิกขา

ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีหลากหลาย การบริหารจัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่น บ้าน วัด โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ จัดทำหลักสูตร ปรับปรุงภูมิทัศน์ และปรับปรุงกายภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ.
- นารี ทองนิม และคณะ. (2563). การดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิพุทธสู่ความเป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศ**. 5(2). 311-325.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2546). “**อนโมทนา**”แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิพุทธ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ.
- พระมหาวิชาญ สุวิชาโน และเกษม แสงนนท์. (2562). **โรงเรียนวิสุทธิพุทธ Buddhist oriented School**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอรณพ นพคุณ. (2553). การศึกษาการบริหารการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิสุทธิพุทธของผู้บริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต 1. **วารสารบริหารการศึกษา มศว**. 7(12). 102-112.
- พระสรศักดิ์ รามัญอุดม. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิสุทธิพุทธพระราชทาน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. 11(2). 54-68.
- เยาวนา พันธุ์แก้วและคณะ. (2565). สภาพและแนวทางการบริหารโรงเรียนเพื่อพัฒนาโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ**. 16(3). 105-115.
- สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2557). **แนวทางดำเนินการ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิสุทธิพุทธ**. แหล่งที่มา <http://vitheebuddha.com> สืบค้นเมื่อ 10 พ.ย. 2566.
- อำนวย มีราคา. (2562). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิสุทธิพุทธชั้นนำ จังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารแสงอีสานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน**. 16(2). 575-588.